

Ib Bondebjerg

Parti, klasse og kulturrevolution

En Replik

1.

Intentionen bag den artikel om Bertolt Brecht, som jeg indleverede til Poetiks redaktion i april -74, og som nu trykkes 1 år efter, var, som led i et større forskningsprojekt om proletarisk offentlighed, at starte og videreføre nogle diskussioner om historiske udformninger af den kulturrevolutionære praksis indenfor den kommunistiske bevægelse i mellemkrigstiden. Mine, dengang foreløbige, undersøgelser, hvis resultater afspejles på godt og ondt i artiklen, havde ført mig frem til, at det ville være frugtbart, ikke mindst i et nutidigt perspektiv, at søge at give en beskrivelse og placering af en bestemt venstreoppositionel tradition, der både i den russiske og den tyske sammenhæng gjorde sig gældende med forsøg på at udforme en operativ, proletarisk æstetik og kulturteori, men som også var forbundet med en bestemt politisk tendens, der forsøgte at fastholde og formulere betingelserne for en specifik proletarisk offentligheds udfoldelse. En fastholdelse af netop denne intention medfører en dobbelt kritisk ansats, nemlig på den ene side mod den borgerlige offentligheds organiseringsform og kulturopfattelse, som den første og overhovedet væsentligste forudsætning for at kunne formulere sig omkring arbejderbevægelsen, og på den anden side mod de faktiske masseudformninger af arbejderoffentlighedsformer, igennem hvilke det revolutionære arbejde blev kanaliseret, men med synlige amputeringer af den proletariske udvikling til følge: statskapitalisme og partidiktatur i Sovjet og fascisme i Tyskland. Den kritik, der i artiklen ganske vist kun antydes, af de faktiske arbejderoffentligheds politiske linje og organiseringsform og den mere udfoldede kritik af det tyske og russiske kommunistpartis kulturpolitik, ligger klart i forlængelse af Negt & Kluges, synes jeg, sobre kritik af den leninistiske traditions dilemma. Dette dilemmas karakter er først og fremmest af historisk art, og lader sig kun, som alle andre organisatoriske og politiske problemstillinger omkring forholdet mellem klasse og parti, spontanitet og bevidsthed, belyse ud fra en historisk analyse. At ville reducere dette problem til et abstrakt for eller imod centralisme, for eller imod partier, at reducere det til et blot organisatorisk problem, sådan som Viggo Rasmussen i sine kritiske bemærkninger til min artikel gerne vil give det udseende af at jeg gør, harmonerer ikke med min intention, og mener jeg, heller ikke med artiklens faktiske argumentation. Intentionen i min artikel, nemlig ud fra den proletariske offentlighed som et kritisk begreb, at fastholde en kritik både af den borgerlige offentligheds invaliderende indflydelse på den proletariske

erfaring, organisering og politiske kamp, og også af de historisk udfoldede arbejderoffentlighedsformer, der netop er kendetegnet ved kun i ufuldstændig form at assimilere proletariats interesse, er ikke identisk med at berøve »virkeligheden dens konkrethed«, ej heller at »reducere alting til skematiske ekstremer.« (Viggo Rasmussen). At plædere for en præcis forståelse af en proletarisk offentlighed i modsætning til en borgerlig offentlighed er ikke ensbetydende med at stille sig på et overhistorisk, utopisk og sekterisk grundlag, hvor kun en i en eller anden abstrakt forstand »ren proletarisk politik« tilfredsstiller det videnskabelige begreb. Det implicerer blot en fastholdelse af historien som en proces og proletariats frigørelse som et moment i denne proces, hvor det vigtige er fastholdelsen af at proletariats frigørelse har proletariet selv som drivkraft. Og proletariet selv, dvs. proletariet som klasse, og ikke blot i en eller anden bestemt organisering, men naturligvis både som massesubjekt og organiseret klasse.

I Viggo Rasmussens voldsomme angreb på min artikels påståede sekteriske og abstrakte karakter er det symptomatisk at V.R. (benævnt således i det følgende) kun ser min artikel som en »apologi på en ikke-stalinistisk linje«, men ikke ser den som det den er, en diskussion (navnlig i det russiske afsnit) først og fremmest af Lenins positioner i forhold til kravene om sovjeternes, rådernes, dvs. det proletariske demokratis fastholdelse, og i forhold til kravene om det proletariske kulturperspektivs fastholdelse, på trods af det erkendte, vanskelige historiske dilemma, som den isolerede russiske revolution befandt sig i. Det symptomatiske ved V.R.'s argumentationsmåde er, at han vælger at negligere disse vigtige diskussionspunkter, som reelle substansielle problematiseringer af den leninistiske strategi, og i stedet blot denuncerer dem som sekterisme og simpel mangel på historisk og politisk bevidsthed. Derved reproducerer V.R. blot den leninistiske position fra 1917-1924. V.R. erklærer uden nogen substansiell diskussion den leninistiske position og venstreoppositionens og den proletariske kulturbevægelses position for uforenelige, ja antyder endog at oppositionen og Stalin trak på samme sekteriske hammel. Her bliver sekterisme-begrebet til en uhistorisk injurie, hvis indhold blot er af legitimerende karakter. Fordi Stalin efter 1928 slog om fra sin højre-kurs og angreb bønderne for at gennemføre en primitiv akkumulation til fordel for industrialiseringen, og da især sværindustrien, så kan man dog ikke tale om at han indfrie de krav som venstreoppositionen og den proletariske kulturbevægelse rettede mod de efterrevolutionære tilstande. Disse krav implicerede netop en proletarisk offentligheds konstituering via den gradvise socialisering af produktionssektoren og en deraf udspringende proletarisk organisering af det politiske og kulturelle liv.

Man kan med rette betvivle muligheden af den maksimale indfrielse af venstreoppositionens og kulturrevolutionens krav i et land, hvor proletariet, efter i forvejen at have været en minoritet, og yderligere reduceret i borgerkrigen og den ydre krig måtte kæmpe for at bevare de politiske og økonomiske kommandoposter. Men således så Proletkulten og Lef-bevægelsen faktisk også på det idet de efterhånden og i tiltagende grad op mod

Nep-politikkens indførsel pointerede en difference mellem deres maksimum- og minimumskrav. Men dette er også at lægge op til en betydelig mere substansiel og historisk funderet diskussion af parti- og klasseorganiseringernes rolle i den russiske revolution, end den som V.R. lægger op til med sin abstrakte sekterisme-snak. Jeg skal ikke hermed antyde at denne analyse er gennemført i min artikel, blot at der er anlagt nogle diskussionsspor, der kører på tværs af dem V.R. anlægger. V.R. synes at se sekterisme-spøgelser alle vegne, både i nutidig og historisk sammenhæng forekommer karakteristikken som en enhedsbetegnelse, der efterhånden mister sin analytiske værdi. På samme måde fører V.R.'s forsøg på at bearbejde den politiske dimension og dermed komme væk fra den påståede organisatoriske fiksering ikke til en politisk berigelse af argumentationen, men blot paradoksalt nok, til en organisatorisk forarmelse, der synes at stride mod det intendede. Som V.R. selv så rigtigt siger det: »virkeligheden er nu altid mere kompleks end selv det nyeste princip formår at omfatte«, men det må da også gælde de gamle (leninistiske) dogmer, hvorigennem V.R. synes at anskue Sovjets historie i 20'erne og 30'erne. Kun en rent Lenin-legitimerende synsvinkel kan, i betragtning af den politiske udvikling der foregik i proletkulten op imod 1921, ligefrem betragte den som en »for *revolutionen* farlig organisation«. Og at betragte modsætningen som en simpel modsætning mellem partiets vilje og evne til at se nødvendigheden i øjnene og formulere realpolitisk taktik overfor en sekterisk omgang »principrytteri« er ganske simpelt forvrængende. Proletkultteoretikerne, f.eks. Plehev og Zanders, foretager også taktisk bestemte overvejelser - det der er tale om er altså en faktisk uoverensstemmelse om taktikkens udformning og indhold. Mere om dette i et afsnit om det kulturrevolutionære perspektiv, men forinden er det nødvendigt kort at opridse nogle pointer i forholdet mellem klasse og parti.

2.

Tyngdepunktet i en diskussion om forholdet mellem parti og klasse i den revolutionære tradition ligger helt afgjort i polemikken mellem Lenin og Luxemburg op til og omkring den russiske og tyske revolution. Denne diskussion er ikke bearbejdet i min artikel (en mangel som er ophævet i den bog jeg udgiver til efteråret i forlængelse af artiklens problematik) og skal derfor her antydes punktvis for en forståelse af min position.

Et af de steder hvor netop denne diskussion er blevet bearbejdet i nyere tid er i den italienske Manifesto-gruppens skrifter fra 60'erne, hvor der er tale om et forsøg på at rekonstruere en mere genuin marxsk konception af dette forhold, bl.a. gennem en kritik af Lenin sm *partiteoretiker*. Heroverfor stilles Luxembourgs og Gramscis forsøg på, både i forlængelse af Lenin, men også i kritisk distance, at fastholde den betydning som den delvis autonome klasseorganisering har, og hvor betydningen af den centrale partidannelse ikke ses som en absolut forudsætning for den revolutionære kamps gennemførelse,

men omvendt ses som en krystallisation af klassekampen og dens politiske modsætninger. I Manifesto-gruppens skrifter sker reformuleringen af dette synspunkt, som problemet om reetableringen af den dobbeltmagt mellem parti og klasseorganisering, som f.eks. også gjorde sig gældende i den første fase af den russiske revolution. I den berømte samtale mellem R. Rossanda og Sartre (se »Klasse og parti« i *Il Manifesto*: Klasse, parti, arbejdsråd. (Røde hane), idet følgende benævnt »røde hane«) formulerer Manifestogruppen den aktuelle strategi, der specielt er rettet mod den italienske kontekst, således: »En udvej kan måske formuleres i en dobbelt hypotese. For det første, at partiet for at slippe ud af institutionaliseringens logik betragter sig som værende permanent i kampens tjeneste. Kampen bevarer *sine egne* magtmomenter og uafhængige politiske niveauer. Det betyder at man må sætte sig ud over den leninistiske og bolsjevikiske model, der derpå blev anvendt i folkefronterne, og som går ud på, at man på den ene side har massernes kamp, der i sig selv aldrig overstiger den faglige kamps aspekter, og som potentielt er tradeunionistisk, på den anden side »den politiske brug« af kampen. Denne adskillelse faldt bort i »sovjetterne« eller i »rådene«. Allerede i kampberedskabet lå magtmomentet med sin institutionelle kim i overensstemmelse med hypotesen om en *social* mere end en *politisk* revolution, hvor magten blev erobret af sovjetterne og ikke af partiet. For det andet behøves der en anden linje i den revolutionære teoretisering. Fra Lenins tid og til i dag har man hovedsageligt talt mere om erobringen af magten end af samfundet; man har derfor været ude af stand til dels at ajourføre analysen af det bestående samfund, dels at udarbejde en idé om målet med revolutionen.« (røde hane s. 72-73)

Når denne tilgang pointeres, så er det ikke fordi jeg i specielt en nutidig dansk sammenhæng ønsker at fremme vilde og voluntariske forestillinger om en rådsstrategi (således som der vist nok er tendenser til det i VS), men for at pege på det afgørende nødvendige i sådanne langsigtede strategiske problemstillinger, som må komme ind allerede i en absolut førrevolutionær opbygningsfase, for at virke styrende i netop den fase, hvor det kan være vanskeligst at opretholde det dialektiske udvekslingsforhold mellem parti og klasseorganisering. Mig bekendt er Kommunistisk Forbund (KF) en af de få organisationer, der virkelig seriøst har taget hele problemet om arbejdermagtens udformning, både under kapitalismen og i den socialistiske opbygningsfase, op til seriøs og detaljeret behandling (jvf. »Kampen om arbejdermagt« (Modtryk)). Det ville være læderende for et proletarisk offentligheds-perspektiv, at afvise en sådan tilgang som sekterisk, for den hviler på den afgørende tese, som også var Marx', at socialismen består i at menneskene begynder at lave historie med bevidsthed, dvs. ved at producenterne selv organiserer og i praksis erfarer betingelserne for deres emancipation. Dette er selvsagt ikke i maksimal forstand muligt under alle samfundsmæssige forhold og skal derfor heller ikke radikaliseres ud i en tendentielt anarkistisk-syndikalistisk reduktion af socialismen til et etisk selvopdragelsesproblem, hvor nødvendigheden af en specifik historisk udformning af et politisk og teoretisk samlingspunkt for klasseorganiseringen bortskæres. Men netop dette

fordrer et anti-institutionelt partibegreb, hvor partiet ikke i absolut forstand opfattes som selve erfaringsorganiseringen par excellence, men hvor partiet, som Sartre siger, »repræsenterer en organisation der ustandselig er i stand til at kæmpe mod sin egen tilstand som institution.« (røde hane s. 71). Dette medfører på den ene side en opløsning af forestillingen om klassens spontanitet som en homogen størrelse, dvs. en erkendelse af arbejderklassens »serialiserede« eksistens (Sartre), der påvirker klassebevidsthedsprocessen således at bevidsthed i nogle sektorer og visse situationer er vidt fremskreden, i andre ganske tilbagestående, men på den anden side medfører det anti-institutionelle synspunkt også at det leninistiske dogme om den demokratiske centralisme, disciplinen og den udefrakommende politisering af den spontane bevidsthed må problematiseres. Det gælder om at finde militans- og organiseringsformer, der ikke spaltes proletarens erfaring op i dele der opgår i en politisk klassebevidsthed og andre dele der henfalder til privat deformation fordi partiet netop ikke er et tilstrækkeligt mobilt og omfattende erfaringssted. Det vil sige at det der fordrer er en tredje magt mellem partiet og klassen, som fastholder et udfoldelsessted for den erfaring, som ikke i andet end sekundær forstand kan afspejles og bearbejdes i partiet. Det var denne tredje magt, som venstreoppositionen og den proletariske kulturbevægelse forsøgte at få partiet til at indrømme en blot minimal plads, uden i øvrigt i fundamental forstand at ville anfægte particentralismens parallelle nødvendighed i den daværende situation som helhed. Det er således ikke »gold ambivalens«, som V.R. siger, fra min side, når jeg både anerkender Lenins kritik af denne position, men samtidig angriber den overdreven praktiske konsekvens Lenin drog af sin kritik - en praktik der førte til likvidering og ikke til fornuftig regulering. Det er samtidig dette hul i Lenins forhold til den tredje magt, som Luxembourg angriber i Lenins partiteori, idet hun ganske vist klart har blik for den historiske tvang der ligger bag udformningen af Lenins avantgarde-teori, men samtidig, både i artiklen om det russiske socialdemokratis organiserings-spørgsmål og i massestrejke-artiklen, ønsker at afværge en systematisk overføring af leninismen til andre sammenhænge end den russiske - en advarsel, som med fatale konsekvenser til følge, ikke blev hørt. (*Rosa Luxembourg*: Det russiske socialdemokratis organisasjonsspørgsmål« (1904) og »Massestreik, parti, og fagorganisasjon« (1906) (i »Skrifter i udvalg 1)« (Pax)).

Som bekendt opstod Lenins formulering af avantgardens styrende politiske funktion som et polemisk svar på økonomiens bovlamme funktion under de voldsomme strejkebevægelser i Rusland op imod 1905 (se *Lenin*: Hvad må der gøres? (Tiden)). Lenin peger her på det politiske perspektivs bortfald, men griber også i sin vægtige polemik til tilspidsede og uholdbare formuleringer, hvor konklusionen bliver at den politiske bevidsthed aldrig kan opstå af klassens egen kamp, men altid må påføres udefra, ved en indpodning fra partiavantgarden. Lenin reviderede - skal det retfærdigvis siges - dette synspunkt flere gange under indtryk af massebevægelser, som klart syntes at modbevise tesen om at den politiske bevidsthed kun kunne udclækkes af intelligens-avantgarden og ikke også af den spontane kamp. Sidste gang han

reviderede denne opfattelse var op til selve revolutionen, hvor sovjet-formen ilede forud for partiets forståelse af situationen - men Lenin vendte også altid tilbage til avantgarde-tænkningen. Hos Lenin sker der således faktisk en afgørende forskydning i forhold til Marx' opfattelse af proletarietets kamp- og bevidsthedsproces, som en i det væsentligste praktisk kamp gennemført af klassen selv. Partiteorien og avantgardetænkningen - pointerer R. Rossanda - opstår egentlig først med Lenin, der ganske vist ikke systematiserer sin Teori (det gør først Stalin i forvrænget form) men som dog tendentielt vender forholdet mellem parti og klasse om, hvor partiet kommer til at stå uden for massen, som det skal forme og samtidig uden for den proces af kamp og bevidsthed, som egentlig er det, der bestemmer partiets specifikke udformning, men som nu hos Lenin bliver selve stedet for den politiske styring: »Den marx'ske dialektik, hvis subjekt er proletariatet og hvis objekt er det samfund, som er skabt af de kapitalistiske produktionsforhold, går over til at blive en dialektik mellem klasse og avantgarde hvor klassen er betegnet ved det »objektive faktums« uigennemsigthed og partiet, subjektet er sæde for det revolutionære initiativ.« (røde hane s. 52,53). Heroverfor sætter Rossanda så en udfoldet bestemmelse af den marx'ske konception, som hun finder formuleret i skrifterne om Frankrig og pariserkommunen, især tydeligt i »L.B.'s 18. brumaire«: »Sammensmeltningsspunktet mellem samfundsmæssig væren og bevidsthed... fremgår tydeligt hos Marx at være praksis. Svaret på spørgsmålet om »hvordan« klassen bliver sig sin objektive samfundsmæssige væren bevidst, ligger i »praksis, i kampen som den efterhånden tager form«. Klassekampen har derfor materielt sine rødder i selve systemets mekanisme, og revolutionen - dvs. den proces, hvormed systemet skal overvindes - opstår i selve samfundet som et udtryk for denne antagonisme, der fra gang til gang skaber de politiske former, arbejderklassen har brug for, og som udgør dens organisation, partiet. Hvis derfor parti og proletariat hos Marx undertiden synes at være ensbetydende, så er det kun i den betydning, at den første udgør dennes politiske struktur og repræsenterer en forbigående fremtrædelsesform. Partiet har del i de konkrete politiske institutioners historiske mangler...mens proletariatet forbliver det permanente historiske subjekt med rod i den kapitalistiske mekanismes materialitet, kort sagt med fødderne på jorden i følge Hegels dialektik med modsat fortegn.« (røde hane s.48-49). Som et forsvar for Lenins »omfunktionering« af den marx'ske koncept må det anføres at også Marx er historisk bestemt, og at hans antagelser om revolution hvilede på den forudsætning at den fandt sted i fremskredet industrialiserede lande, mens Lenin stod overfor en revolutionering i et tilbagestående ikke engang borgerligt revolutioneret land. I en sådan situation måtte det forekomme indlysende at prioritere et avantgarde-parti, der kunne forcere historien og søge at forkorte vejen fra væren til bevidsthed. Men det gav bagslag.

Luxembourg er ikke i forhold til Lenin, som ofte hævdede, den rene spontanist, tværtimod hævder hun også nødvendigheden af en organiseret avantgarde, indenfor rammerne af et parti der er i stand til både at operere i den borgerlige offentligheds opspaltede virkelighed og samtidig at operere i

massebevægelsen, hvor sigtet er en etablering af en sammenhæng mellem erfaring og organisering på tværs af den borgerlige offentligheds. Imidlertid opstår den radikale difference mellem Luxembourg og Lenin i det mindste i forhold til den spontane kamps status, hvor Luxembourg omvendt af Lenin hævder den spontane kamps både økonomiske og politiske perspektiv. Dvs. hun ser ikke den politiske dimension som noget der står uundværligt i den spontane kamp, men som noget der er forankret i de materielle bevægelser og massernes bevidsthed og kamp selv. Den centrale politiske organisering er altså forbundet med det spontane politiske perspektiv, som en sammenføjer af noget allerede substansielt og i praksis udformet. I artiklen om det russiske socialdemokrati siger hun da også følgende, der er at opfatte som en kritik af det »jakobinske avantgarde-parti«: »Vilkårene for den socialdemokratiske aksjonsform er principielt forskellige fra dette. Disse aksjonene vokser historisk frem av den elementære klassekamp. De beveger seg her i den dialektiske motsetning at den proletariske armé først rekrutteres i selve kampen og at den først under kampen blir klar over de oppgaver kampen stiller. Organisasjonen, opplysning og kamp er ikke atskilte, ikke mekanisk eller tidsmessig isolerte momenter, slik det er tilfell i en blanquistisk bevegelse, de er bare forskjellige sider av samme prosess...Allerede herav følger at den socialdemokratiske sentralisering ikke kan baseres på blind lydighet, ikke på mekanisk underordning av partikjemperne under sin sentrale myndighet, og at der på den annen side aldrig kan opprettes noen absolutt skillevegg mellom proletariatets klassebevisste kjerne, som allerede er organisert i faste partikadrer, og det lag av proletariatet som allerede er blitt grepet av klassekampen og som er i ferd med å tilegne seg klasseopplysning.« (Pax-udgaven, jvf. ovenfor s. 96). I forlængelse af denne implicitte kritik af nogle tendenser i leninismen, forsøger Luxembourg da også netop i sin fremragende artikel om massestrejken at vise hvorledes selve Lenins tese om strejkebevægelsernes kun tradeunionistiske bevidsthedsniveau er falsk, idet kampene opviser en sammenhængende kampproces, hvor det økonomiske og politiske aspekt ganske vist bytter plads i de enkelte momenter, men ellers netop er forbundet totalt med hinanden i selve den spontane kamp. Hvad Luxembourg vil analysere sig frem til er de præmisser der gælder for en organiserings opståen af selve kampen, på den ene side, og på den anden side betydningen af denne omvendt af selvorganisering og centralisme for produktionen af klassebevidsthed. Hendes afgørende postulat er at klassebevidstheden i de traditionelle reformistiske arbejderoffentlighedsformer, men også i den leninistiske centraliseringsmodel må forblive, *teoretisk, latent og partiel*, idet den først kan udfoldes i praksis som *samlet og aktiv bevidsthed* i det øjeblik den centraliserede styring er baseret på og afhængig af delvis selvstyrende klasseorganer.

Denne vurdering af klasseorganisering og - bevidsthedsproblematikken er af afgørende betydning for den politiske og kulturelle venstreopposition, der er artiklens objekt. Iflg. bl.a. Negt & Kluge så tenderer klassebevidsthedsbegrebet i den leninistiske traditon, bl.a. hos Lukacs (i »Geschichte und

Klassenbewusstsein«), mod at blive et rent programbegreb, en udvendig objektiv aflednings- og tilregningsmekanisme, som ikke finder sin udfoldelse i andet end avantgardens teori. Organiseringsproblematikken og klassebevidsthedsspørgsmålet er propagandistisk forkortet, men ikke didaktisk formidlet. Netop her er der et væsentligt angrebspunkt for en kulturrevolutionær strategi, der kan rette sig mod den i subjektet stivnede »anden natur«, dvs. alle disse ikke direkte økonomisk afledelige forhold som også gør sig gældende i den proletariske bevidsthed og erfaring, men som i udstrakt grad er blevet fortrængt som privat og ikke-relevant i den revolutionære politik. En række marxo-freudianske teoretikere har siden 20'erne (f.eks. Reich, Brückner, H. Dahmer) angrebet netop dette hul i marxismen, på samme måde som den tredje magts og selvorganiseringens tendentielle fravær er blevet påpeget politisk. I sin artikel »Marx, Freud« (se »Marxisme-Psykoanalyse. Dokumentation af en kontrovers« (Rhodos)) peger P. Brückner således på amputeringen af en subjektiv-emancipatorisk strategi: »Findes der altså sådan noget som en »individets anden natur« i den betydning som det er fremgået af mine overvejelser, der forholder sig resistent overfor revolutionens materielle magt, og som i nogen udstrækning er usårlig overfor den (uagtet det midlertidige svind under den revolutionære spontanitet) ja som på ny skulle drage næring af de postrevolutionære (tvangs-) ordninger, så stiller konstitueringen af en ny subjektivitet sig anderledes. Der ville da melde sig nødvendigheden af (også før-) revolutionære kommunikationsstrategiske anstrengelser. »Omkalfatringen af bevidstheden« og af de institutioner i hvilke den indlejres, skulle ikke have lov til at blive udskudt til dagen efter revolutionen. Alligevel afhænger den mulige grad af frigørelse af individerne til stadighed af et overskydende moment af forandring af objektive, strukturelle betingelser i samfundet (som så vidtgående bestemmer individernes livsaktivitet! (Ovenfor nævnte værk s. 256-257). Enhver vil heri let kunne genfinde rådsideologien og de kulturrevolutionære tanker hos Brecht, Tretjakov og i Proletkulten.

3.

Jeg skal kort, på baggrund af disse desværre mere principielle end historiske betragtninger prøve kort at besvare og udrede de uoverensstemmelser der eksisterer mellem V.R. og mig angående det kulturrevolutionære arbejde.

V.R. fremfører to hovedargumenter mod det kulturpolitiske perspektiv i min artikel: 1) på den ene side at det jeg skriver blot er en forlængelse af nogle smarte forsøg i en række vestlige kulturtidsskrifter på at fremmane en oppositionel linje, som efter V.R.'s mening blot er sekterisk og ikke har nogen synderlig værdi, hverken i deres egen historiske sammenhæng eller nu. Hans indvending mod dette perspektiv går især på at disse kulturpolitiske tendenser ikke fremviser nogen historisk og politisk forståelse. 2) Den anden svaghed V.R. ser i min artikel er dens mangel på forsøg på at relatere sig til den aktuelle danske kulturpolitiske situation.

Jeg kan stort set acceptere den anden indvending i det omfang det faktisk er rigtigt at der ikke foretages nogen eksplicit relatering til en nutidig strategi. Jeg vil imidlertid påpege at dette krav er et yderst vanskeligt krav at honorere, idet der ikke blot kan foretages en eller anden tillempet oversættelse af den historiske erfaring til de danske forhold. Det jeg i første omgang har villet gøre i denne artikel og i den tidligere nævnte bog om det omtalte emne som er på trapperne er at rekonstruere en specifikt funderet kulturpolitisk erfaring, som forekommer mig at være både den kvantitativt og kvalitativt mest vigtige erfaring, der kan lægges til grund for et kommende socialistisk kulturarbejde. Det er min hensigt at fortsætte forskningsprojektet med en anden bog: »Proletarisk offentlighed. 2. Arbejderkultur, arbejderoplysning og arbejderlitteratur i dansk mellemkrigstid.«, som jeg håber at have færdig engang i 1976. Hvad der formodentlig vil vise sig her er, at netop den erfaring som ligger til grund for beskrivelsen i bd. 1 og denne artikel, i stor udstrækning ikke er til stede i Danmark som følge af den danske kapitalismes og den danske arbejderbevægelses egen historie. Jeg ville anse det for u hensigtsmæssigt og politisk farligt at foretage en vurdering af danske forhold ud fra en primært tysk og russisk erfaring, uden at en tilsvarende specifik rekonstruktion af den danske sammenhæng er udarbejdet, en udarbejdelse som jeg anser for meget nødvendig for et nutidigt kulturrevolutionært arbejde i Danmark, men som endnu lader mig tilbage at ønske i forhold til det historiske analysearbejde der er lavet i f.eks. Tyskland. Men trods dette skal jeg naturligvis ikke lægge skjul på at den tendens artiklen har, er et udtryk for en formodning om netop denne traditions mobiliserende og initierende styrke.

Hvad angår den første indvending, så dækker den derimod nok over ret dybtgående uoverensstemmelser, som jeg her kun skal antyde. Generelt mener jeg man kan sige at V.R., gør det ret let for sig selv i sin polemik. For det første rettes polemikken i det væsentlige kun mod artiklens første tredjedel, og det vil sige at en lang række af de vigtigste pointer, som falder i den mere Brecht-dominerede afdeling overhovedet ikke figurerer, eller blot afvises i bisætninger (»den såkaldte Brecht/Lukacs debat«, anti-lukacs linje etc). For det andet er behandlingen af Proletkulten meget forkortet og tendentiøs. V.R. indrømmer gerne at der er andre tendenser i Proletkulten end dem han drager frem gennem Gastevs tekst, men benytter alligevel *den* til en vulgær afvisning af hele Proletkulten. Jeg vil mene at V.R. med denne tekst omtrent har slået ned på det mest atypiske og samtidig det mest forvrøvlende udtryk for nogle spontanistiske ekcesser i Proletkulten. Men det ville være helt demagogisk at sætte dette perspektiv op overfor Lenins hensigter på det kulturelle område. Den reelle modsætning er af en anden karakter.

To ting bør pointeres: Proletkulten var hele tiden helt afgjort en proletarisk organisering, dvs. den var solidarisk forbundet med revolutionens perspektiv og den var organisatorisk forbundet med revolutionens egne proletariske basisorganer: sovjetterne, fagforeningerne, rådene etc., dvs. den var kun autonom i snæver forstand, i forhold til partiet. For det andet er der, netop som følge heraf ikke basis for at betvivle at Proletkulten følte sig forpligtet til at

forholde sig til partiets almene politiske linje, omend en egentlig politisk refleksion først gradvis præciseres, og da netop i en stigende artikuleret protest mod at revolutionens taktiske tilbageskridt fik den anti-proletariske udformning det fik. For Lenin og partiet var det tilsyneladende nok at man stillet overfor tilbageståenheden gennemførte *tekniske* niveauhævninger, også på det kulturelle område, og at dette skete ved at bringe det russiske proletariat på højde med i det mindste *den borgerlige kultur*. Proletkultteoretikerne (bl.a. Pletnev og Zanders) fremhævede groft sagt at dette ville betyde at man ikke blot foretog et taktisk tilbageskridt, men at man samtidig installerede betingelserne for et absolut tilbageskridt, der ville være umiddelbart nærliggende i det omfang man både reproducerede borgerligt indhold og borgerlige former uden samtidig at sikre sig modoffentlighedsformer, hvorfra den strategiske reetablering af den specifikt proletariske udvikling kunne initieres. Det taktiske tilbageskridt blev ikke foretaget gennem en proletarisk offentligheds egne organer og som et led i deres egen praktiserede erfaring af nødvendigheden, men ved at den påbegyndte proletariske offentligheds organer systematisk blev ophævet. I Proletkulten blev kampen mod tilbageståenheden ikke automatisk betragtet som en kamp for en borgerlig kultur, som om den borgerlige kultur skulle være et nødvendigt gennemgangs- led for proletariatet, men altså som en ophævelse af tilbageståenheden ved en kritisk tilegnelse af den bestående kultur under den eksperimentelle praktiserede udfoldelse af en proletarisk kultur og offentlighed. Det forholder sig ikke således som V.R. gerne vil have det til at fremstå, at dette krav ikke var udviklet af virkeligheden. Proletkultens hastige massevækst viser at dette kulturrevolutionære krav meldte sig som et naturligt led i proletariatets selvorganiserede emancipationsproces i hele den fase hvor klassens egne basisorganer i et vekselvirkningsforhold med partiet styrede udviklingen. Stramningen af kursen efter de første års kaos var givet nødvendig, men det var ikke med nødvendighed begrundet i de objektive forhold selv at det var et i stigende grad monolitisk parti der skulle gennemføre stramningen og at det nødvendigvis måtte foregå ved en hensynsløs udryddelse eller ensretning af alle de proletariske basisorganer. Partiet har ikke altid ret, partiet er ikke lig med virkeligheden - faktisk gav historien ikke partiet ret: det taktiske tilbageskridt blev permanent. Ingen subjektiv frigørelse fulgte den proklameret materielle - kollektiviteten blev ensretning og ikke producenterne selvorganisering. At sikre sig mod netop dette var Proletkultens vigtigste intention - det var ikke blot virkeligheden der stillede sig i vejen for dette, men også partiet. Alternativet for de russiske revolutionære var ikke som V.R. hævder at overleve (underforstået ved at følge partiet blindt) eller blive knust (underforstået at lytte til f.eks. Proletkulten), men mellem at overleve i den ene eller den anden modificerede progressionsmodel.